

Asia: VN/23585/2023

Lausuntopyyntö yleisen tietosuoja-asetuksen toimivuudesta ja sen soveltamiseen liittyvistä kokemuksista

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat olleet yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamiseen liittyvät merkittävimmät hyödyt ja haasteet?

-

Onko tietosuojalaki koettu yleisesti toimivaksi? Minkälaisia haasteita sen soveltamisessa on ilmennyt?

Tietosuojalaki on pääsääntöisesti toimiva täydentäen tietosuoja-asetusta. Jonkin verran haasteita tietosuojalain soveltamisessa on aiheuttanut akateemisen ilmaisun käyttötarkoituksen soveltaminen.

Tietosuojalain 4 §:ssä on määritelty se, milloin yleistä etua voi käyttää henkilötietojen käsittelyn laillisena perusteena. Erityisesti tieteellisessä tutkimuksessa tämä säädös koettu todella toimivaksi. Suostumus henkilötietojen käsittelyperusteena on varsin haasteellinen ja tieteellisen tutkimuksen käsittelytarkoituksissa suostumuksen sijaan voidaan käyttää käsittelyperusteena yleistä etua suostumuksen sijaan.

Onko yleisen tietosuoja-asetuksen mahdollistamaa sääntelyliikkumavaraa käytetty EU:ssa ja Suomessa tarkoituksenmukaisella tavalla? Jos ei, miten ja minkälaisia tilanteita varten tietosuoja-asetuksen sääntelyliikkumavaraa tulisi käyttää eri tavoin kuin on tehty?

Yliopiston näkökulmasta nykyisestä tietosuojalainsäädännöstä puuttuu säädös, jolla säädettäisiin tutkimusaineistojen arkistoinnista tutkimuksen päättymisen jälkeen. Kumotussa henkilötietolaissa oli tutkimusdatan arkistoinnista säädös, mutta nykyiseen tietosuojasääntelyyn sellaista säädöstä ei ole sisällytetty ja henkilötietoja sisältävän tutkimusdatan käsittely (hävittäminen tai arkistointi) tutkimuksen päättymisen jälkeen on siksi osittain ”tyhjän päällä”.

Millä toimialoilla yleistä tietosuoja-asetusta on pantu täytäntöön tehokkaasti ja onnistuneesti huomioiden asetukselle asetetut tavoitteet edistää rekisteröityjen oikeuksien ja vapauksien toteutumista sekä edistää tiedon vapaata liikkuvuutta EU-alueella?

-

Minkälaisia haasteita on ilmennyt yleisen tietosuoja-asetuksen ja kansallisen lainsäädännön tai muun EU-lainsäädännön yhteensovittamisessa eri soveltamistilanteissa?

Suomessa voidaan käyttää yleistä etua henkilötietojen käsittelyperusteena tieteellisessä tutkimuksessa, koska siitä on säädetty tietosuojalaissa. Kansainvälisissä tutkimushankkeissa haasteeksi on kuitenkin koettu se, että toisesta maasta oleva tutkimuskumppani ei välttämättä voikaan käyttää käsittelyperusteena yleistä etua, jolloin käsittelyperusteet saman hankkeen osapuolilla yhteisrekisterinpitäjyyssitilanteessakaan saman henkilötietoaineiston käsittelyyn eivät ole välttämättä yhtenevät.

Onko eri jäsenvaltioiden tietosuojalainsäädäntöjen eroavaisuuksiin ja täytäntöönpanoon liittyen tunnistettu haasteita? Jos on, minkälaisia haasteita?

Eri jäsenvaltioissa on käytetty kansallista liikkumavaraa hieman eri tavalla, jolloin esim. käytettävissä olevat henkilötietojen käsittelyperusteet vaihtelevat eri jäsenmaissa.

Ovatko Euroopan tietosuojaneuvoston antamat ohjeet auttaneet käytännön soveltamistilanteisiin liittyvien ratkaisujen tekemisessä? Mitä yleisen tietosuoja-asetuksen tulkintaa koskevia ohjeita vielä tarvittaisiin?

EDPB:n ohjeet ovat olleet pääsääntöisesti varsin hyödyllisiä sisältäen varsinaisen ohjeistuksen lisäksi myös käyttötapauksia, joiden avulla soveltaminen omassa toiminnassa helpottuu.

Tieteellistä tutkimusta koskevaa tarkempaa ohjetta on odotettu jo useita vuosia ja se olisi todella tarpeellinen ohje.

Onko edustamanne organisaatio ollut mukana laatimassa yleisen tietosuoja-asetuksen 40 artiklan mukaisia käytännesääntöjä tai harkinnut niiden laatimista? Mitkä ovat käytännesääntöjen laatimiseen liittyviä merkittävimpiä hyötyjä ja haasteita?

Kyllä, olemme osallistuneet korkeakoulujen opintotietojen tietosuojan käytännesääntöjen valmisteluun kommentoimalla käytännesääntöehdotusta sekä edustajamme on ollut mukana tieteellisen tutkimuksen tietosuojan käytännesääntöjä valmisteleavassa työryhmässä.

Käytännesääntöjen laatiminen on varsin hidasta ja käytännesääntöjen sisällöt eivät käytännössä enää voine sisältää tarkkoja toimintaohjeita, vaan käytännesääntöjen lisäksi pitää erikseen laatia toimintaohjeet. Vertailun vuoksi mainittakoon vuonna 2017 ilmestynyt tietosuojavaltuutetun toimiston hyväksymä aikaisempi korkeakoulujen opintotietojen käsittelyä koskevat tietosuojan käytännesäännöt, joissa oli paljon käytännön ohjeita ja esimerkkejä ohjaamassa toimintaa.

Onko yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanoon liittyvä seuraamusjärjestelmä Suomessa tehokas ja tarkoituksenmukainen? Mitä merkittävimpiä hyötyjä ja haasteita seuraamusjärjestelmään liittyy?

-

Ovatko yleisen tietosuoja-asetuksen kansainväliset tiedonsiirtomekanismit toimivia vai tulisiko niitä kehittää edelleen ja miten niitä tulisi kehittää edelleen? Mitkä ovat olleet kansainvälisiin tiedonsiirtoihin liittyvät merkittävimmät hyödyt ja haasteet?

Tiedonsiirtomekanismina SCC on hieman kankea ja edellyttää lisäksi vielä TIA:n tekemistä. Lisäksi esim. yliopistojen tutkimustoiminnassa on joskus tilanteita, joissa on haasteita selvittää, kenen kanssa SCC tehdään vai voiko sitä lopulta käyttää ollenkaan.

Tiedonsiirrot Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä ovat haasteellisia tiedonsiirtomekanismien vaihtumisen takia. Heinäkuussa 2023 hyväksytty uusi Data Protection Framework soveltuu huonosti yliopistojen käyttöön, koska tutkimushankkeissa siirrettävät henkilötiedot siirretään lähes aina sellaiselle vastaanottajalle, joka ei ole mukana DPF:ssa.

Onko yleisen tietosuoja-asetuksen ns. laajennettu alueellinen soveltamisala, joka kattaa myös EU:n markkinoilla toimivien kolmansien maiden toimijoiden suorittaman henkilötietojen käsittelyn, toiminut tarkoituksenmukaisella tavalla? Olisiko yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanoon liittyvää yhteistyötä kolmansien maiden kanssa tarpeen kehittää ja miten?

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen I lukuun – Yleiset säännökset

Tietosuoja-asetuksen määritelmistä rekisterinpitäjän määritelmä on aiheuttanut paljon erilaisia tulkintoja yliopistoissa.

Jokaisessa tutkimuksessa on oma henkilötietojen käsittelytarkoituksensa ja jokaisen tutkimuksen osalta joudutaan aina tapauskohtaisesti määrittelemään henkilötietojen käsittelyn roolit. Tulkintaerimielisyyksiä aiheuttaa eniten tieteellistä tutkimusta varten kerättävän henkilötietoja sisältävän tutkimusdatan rekisterinpitäjäys. Rekisterinpitäjä voi tietosuoja-asetuksen mukaisesti olla luonnollinen henkilö, oikeushenkilö, viranomainen, virasto tai muu elin, joka yksin tai yhdessä toisen kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Tulkintaongelmia on aiheutunut siitä, milloin tutkimusdatan rekisterinpitäjä on yliopisto organisaationa ja milloin se on tutkija tai opinnäytetyöntekijä itse. Tästä olisi tarpeen säätää kansallisella lailla, koska tällä hetkellä tulkinnat vaihtelevat organisaatioittain merkittävästi eikä rekisterinpitäjyyden määrittäminen organisaatiokohtaisin tulkinnoin ole tarkoituksenmukaista.

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen II lukuun – Periaatteet

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen III lukuun – Rekisteröidyn oikeudet

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen IV lukuun – Rekisterinpitäjä ja henkilötietojen käsittelijä

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen V lukuun – Henkilötietojen siirrot kolmansiin maihin tai kansainvälisille järjestöille

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen IV lukuun – Riippumattomat valvontaviranomaiset

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen VII lukuun – Yhteistyö ja yhdenmukaisuus

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen VIII lukuun – Oikeussuojakeinot, vastuu ja seuraamukset

-

Kommentit yleisen tietosuoja-asetuksen IX lukuun – Tietojenkäsittelyyn liittyviä erityistilanteita koskevat säännökset

-

Aivio Laura
Itä-Suomen yliopisto